

בש

DISPUTATIO
SUPER

HUMANITATIS
STUDIIS,

Venia Amplissimi
COLLEGII PHILOSOPHICKI
In Regia Aboensi

Præsidente Viro Humanissimo
D^N. M[·] CHRISTIERN
ALANDRO,
Eloq^v: Professore Publ.
Instituta
â
SAMUELE LAUR. KIELLINO,
In superiori opinatissimæ Univer-
sitätis ludo
boris de die consuetis
I. Junii Anni volventis & ortæ Sa-
lutis humanæ 1701.

Exc. J. WAL.

S: REGIÆ MAJESTATIS

Maximè Fido Viro

REVERENDISSIMO PATRI

DN. JOHANNI
GEZELIO,

S. S. Theologiæ DOCTORI
Excellentissimo

Inclutæ Diœcæsios Aböens. EPISCOPO
Vigilantissimo

ad Auram florentiss. Musarum cho
PRO - CANCELLARIO

Eminentissimo

Venerandi item Consist. Eccles
PRÆSIDI Gravissimo

AUSPICATUM SECULI AUSPICIUM!

Proræsentes

Tenuiores pagellæ

Benigna fronte excipientur

quodas

REVERENDISSIMÆ VESTRÆ

PATERNITATI

sacratas voluit

mera pietas, & simplicitas

est

quodod

mente devotissima

rogatur.

Vivere Te

ANTISTES Eminentissime

Faxit

Sospitator

In secula celebrandus

Sospitem diu

&

Incolumem

Re-

Regi Augustissimo
Gratissimum,
Patriæ dulcissimæ
Ornamentum splendidissimum,
Publicæ rei literariæ
Commodum exoptatissimum,
demum
Familiæ Amplissimæ
Fulcrum jucundissimum
Qvod
penitus vovet
Summo Pietatis Zelo

REVERENDISS. & VESTRÆ PATERNITATIS

bumillimus colo

Samuel Kiellinus.

In

Eruditam Dissertationem

De Studiis Humanitatis, seu Artibus lib-
eralibus,

Natalium splendore & virtutum gloria,
Conspicui Juvenis,

DN. SAMUELIS KIELLINI,
Amici & Commilitis mei dilecti:

Dum pergis doctas describere
Palladis artes
KIELLINE eximio dignus honore
venis,

Quas soleat Sophiæ sociis conne-
ctere frondes
Turba Novena istas porrigit eu-
ge tibi!

*Subito sed gratulabundus
scripsit*

JOHANNES FLACHSENIUS,
S. S. Th. D. & Prof.
Primarius.

Juvenem Spei & Eruditionis pulcherrima,
D^M. SAMUELEM L. KELLINUM,
DE STUDIIS HUMANITATIS
differenter,
Amicâ gratulatione prosequeb.

Si quot habent vultus hominum, tot
in orbe tuissent
Verè homines, hominum vita be-
ata foret.
Multa bipes sed enim, non hirtâ, bestia,
pelle est,
Vulpibus, ac Pardis, & mage sæva
Lupis.
Scilicet ingenuas, qui non admiserat
artes,
Vultu hominem simulat, bellua cor-
de latet.
Non hujus Te igitur studii, KELLINE
pigebit,
Quod Te plus hominem pluribus esse
facit.

TORST: RUDEEN

Signa hoc mentis opus qui cuncta re-
gis Pater alme
Laudibus eternis nunquam non TE ve-
nerabor :
Consilio adfisse tuis , DEUS optime
q[ue]lo !

PROOEMIUM.

Non ingratum fore spero,
si præliminaria in primis
aliquot recensentur ,
supponere me auxilio
Summi Numinis dispu-
tare : *Quemadmodum*
quis sentiat se in studiis humanitatis
proficere. In quâ questione , cum ejus
in vita humana utilitate , cum dignitate
commotus , immaturas & exiles ingenii
vires periclitari animus est: operæ autem
præmium & haud parum ab te esse præsu-
mo , vocum seorsum genuinam significa-
tionem intimius inspicere: semotis innu-
meris ferè earum acceptationibus , quas ni
temporis angustia prohiberet , explanare
utique mihi alias incumberet. *Studium*

A

quid

quid significet, & cui linguae originem
merito debeat, primò venit examinandum;
& constat quidem, *studium* à diversis au-
toribus diversè sumi, ad lingvam autem
Athenis solitam, ut suam Matrem, recte
stemma suum referre, non invenusta lite-
rarum quādam mutatione à voce σπερδή-
factā, nos non immērito censemus. *Hu-
manitas* autem, ut plures ejus ambiguos
usus silentio præteream; pro Eruditione
& Artibus liberalibus, apud incompara-
bilem Ciceronem & Agellium usurpatur.
Agellius censet *humanitatis* vocabulo,
qui sinceriter locuti sunt latine, probè
magis & propriè usos fuisse, quam id ac-
cipi vulgus existimaverat; nempe cui vi-
sum est à Græcis Φιλανθρωπία dici, &
significare dexteritatem quādam ac be-
nevolentiam erga omnes homines promi-
scuam; sed & *humanitatem* appellavisse id
propemodum, qvod Græci παιδείαν vo-
cant. *Nos*, ait prænominatus Agellius,
eruditionem institutionemq; in bonas ar-
tes dicimus: quas qui sinceriter cupiunt
appetuntque, hi sunt vel maximè huma-
nissimi. *Hujus enim scientiæ cura* & di-
sciplina, ex universis animantibus uni-
bo;

2

homini data est; idcircoque humanitas appellata. Quod igitur Veteres omnia cum grano salis accipere assueti, eo verbo tali ratione uti solebant & volebant, omnes ferme libri declarant: quamobrem satis sit unum interim exemplum promere, Varronis utpote verba ē libro rerum humanarum primo, cuius principium hoc est: *Praxiteles*, qui propter artificium egregium nimirū est paullum modo humaniori ignotus. Qvorū verborum paraphrasem hoc pacto agit nominatus Agellius; humaniori, inquit, non ita ut volgo dicatur, facili & tractabili & benevolo, tametsi rudis literarum sit, hoc enim cum sententia nequaquam convenit; sed eruditiori doctiorique qui Praxitelem, qui fuerit, & ex libris & ex historia cognoverit. Humanitatem sic expendere ingressus, dum pluribus eandem perseQUI volo, planer procedere & uti demonstrationibus ac principiis tanquam in actu exercito; h. e. probabilissimis pugnare argumentis, ut tam certè ea credi quæ hic probantur, meritò oportent; quam creduntur alia quæ invicti roboris rationibus nituntur. Atque Aristotelis adeò ἀποδειξες demon-

stra-

Stratio nunc nominanda venit, ratiocinatio videlicet, quæ veris & primis constat, vel iis, quæ ex primis & veris quibusdam cognita sunt. Eris non me fugit, neudquaquam satis probari purioris latinitatis Studiosis, quod ἀπόδειξις hoc sensu demonstratio appelletur; tamen hac dictione, altisque vulgo receptis extra periculum uti licere, cum aliæ commodiores in præsentia non suppetant; & quin valeant, quid veler? Cumque igitur eadem sit vis demonstrationis, qualis principiorum ejus, quam scitum scilicet est, hue animos attendere. Unde demonstrationibus tantum veritatis inest, quantum universalibus illis principiis; quæ quidquid veri certique habent, à sensibus & singularibus acceperunt. Ex universalibus autem quibus plura cognoscuntur, confatur certior & firmior demonstratio ad parandam & confirmandam fidem; sed Scientiam per eam ut præcipuam caussam & adminiculum, quo mens nostra sensim flexitur, gigni in nobis, nutriti, defendi & laborari, omnino merito certum est. Quapropter in istam etiam sententiam subtiliter & eruditè egregia multa multi usque

5

usque huc differere, adeo ut fidem illis
adjungere omnis, retrahere vero repertus
sit nemo. Qvâ suffultus ratione, perpe-
ram non agi arbitror, si inseratur
sensus verborum ipsius Aristotelis, com-
modè dicens ea vera esse, quæ habent
fidem à seipissimis; eaq; vera esse omnes ho-
mines fateantur, vult; qvorum consensus
natura vox est, Judice Cicerone.

CANON I.

Humanitatis Studia sunt quæ
maxime naturam attingunt
humanam.

Omnis quæ à ratione suscipitur de ali-
qua re institutio, cum à definitione
proficiisci debeat, ut intelligatur quid sit,
de quo disputetur; idem mihi censeo fa-
ciendum, ut ordine procedam, principium
ducens à studiis humanitatis, quibus a-
liud nihil intenditur, quam id quod in-
ter hominem & bellum maxime interest;
nempe eo pacto homo rationis particeps,
rationis, jure sudat actiones suas bruto-
rum longius tantò antecellere, quanto cum
melius decet ea, quæ majore mensura ac-

ceperat utenda, imitando agricultæ studi-
um circa agrum fertilem, multo labore
nudiora & feraciora efficere. Jam quo-
niam ita comparatum sit, haud ulla re
longius nos à natura ferarum rationis
& orationis expertum abesse, quam rati-
one & oratione, in docendo, discen-
do, communicando, disceptando & judi-
cando, supra satis palam est; unde quin
agitatio mentis, quæ nunquam acquiescit,
possit nos in studiis cogitationis absque
nostra opera continere, ut omnis ejus-
modi cogitatio pro scientiæ studiis mili-
ter, quis assensum queat abnuere? Hæc
innotescunt, dum necessariis negotiis, cu-
risque vacui, avemus quid discere; cogni-
tionem rerum aut occultarum, aut admir-
abilium, ad bene, beateque vivendum
necessariam ducimus; intelligitur ne exin-
de, omne quod verum, simplex, sincerum-
que sit, id esse naturæ hominis aptissimum.
Hominis itaque est propria veri inquisitio,
investigatio, perspicientia atque solertia:
& humanitati, quasi materia, quam ejus
Cultor trahet, & in quâ versetur, sub-
jecta est veritas. Ab artibus autem illis
ne fiat secessio, quæ primo omnium nos

in cognitione veri juvant, ut sunt Grammatica, Rhetorica & Logica, quae ideo jure optimo humanissimae discipline dici merentur; sincere tenendum, eas invicem vires adeò æquasse, ut indissolubili paris utilitatis nexo conjunctæ, in omni exercitatione nos rationales, scientiâ decentes augent; unde & ad loquendum, dicendum & ad judicandum copiam effectantibus maximopere profuerint. Hæ disciplinæ sibi ita contentaneæ, sunt cognitione, operâ & curâ dignæ, ex quarum fontibus, judicio, arbitrioque nostro quantum quoq[ue] modo videtur, haurire possumus; ducibus enim illis, evadit disputator subtilis, & orator non minus vehemens, quam dulcis. Hoc ultius persequi & perpendere dum in animo residet; prænominatarum trium Disciplinarum naturam paucis penetrare fas existimo, earum primum Objecta observando, quæ consistunt notionibus quibusdam technicis, tametsi hic objectum aliquod tractationis non tam compareat, & evidens sic quam ipse finis. Instrumenta quædam sunt notiones secundæ; scilicet casus, numerus, genus, declinatio, modus,

tem-

tempus &c. Tria Causarum genera, status, Thesis, hypothesis, partes dispositionis: genus, species, subjectum, adjunctum, praedicatum; Figuræ tres &c. Principia denique sunt Regulæ primariæ, loca argumentorum, & Canones passim obvii: & quibus omnibus elucessit, hoc rem cedere ut quid pure, aptè, distinctè, bend, ornate, splendide, & verè dicatur, & sciarus maxime humanum sit.

CANON. II.

Qui novit cogitare, loqui & judicare ut rerum fert natura, in studiis humanitatis non parum processit.

Prælibatis adeo humanissimarum discipularum secundis notionibus & Entibus rationis, quorum ope ratio & intellectus in cognitione rerum dijudicacione & elocutione dirigitur: suo membra-tim ordine, ea quæ superficialiter sic acta sunt; tum opem quam armis non firmis solum sed & fulgentibus præliando afferunt, brevibus commodè aperire, esse.

9

esse catus sum. Mens itaqve discet modum
cognoscendi & ratiocinandi de rebus o-
mnis generis; anima enim ipsa non bene
habet, sine exercitiis loqvelæ & compo-
sitionis; quamobrem de tribus sèpè nu-
mero nominatis disciplinis candide & se-
rio arbitrandum, siqvidem ab humano
ingenio recte exultæ, tantum præstant,
qvantum qvis improbo labore vix asse-
qvi posset. Scilicet, non vives, si huma-
nitatem sis amplexus, injucundè, sed ubi-
que vivere jucunde disces, atque unde-
qvaque exhilarabit te de multis bene me-
zentem, gloria, & nomen invidia inta-
ctum. Interim tamen frustra sunt fu-
turi, qui nudæ harum cognitioni in-
hærent, id operam dantes, ut præcepta
recensere valeant, quemadmodum graculæ
aut picæ solent, absque intellectu, cum
magna temporis & ingeniorum jacturas
potius deceret eos, ipsam præprimis exerce-
tationem adhibere, non modo in rebus per-
fectè cognoscendis & accuratè concipiendis, licet hoc sit eximium; sed & multò ma-
gis in facultate communicandi conceptus
acqvirendâ, qvò possint rerum naturam,
ut ipsa fess, dilucidè verbis exprimere, &

de singulis maturum atque conveniens
judicium ferre. Atqui hoc in studio feliciter
neminem decussum, nisi notionibus
technicis probè uti assvererit, nuda
est veritas. Signa autem omnia quibus
conceptus communicantur, ex impositio-
ne cum sint; quis injustè quidem inficias
iverit eas voces esse pluris momenti in
quavis re, quas eruditæ cum judicio in
hos usus formaverant, quam quas cœcæ
consuetudine vulgus in loquendi usu com-
muni approbaverat. Voces enim, ni si-
gna ut sunt, essent, sed picturæ rerum;
sequeretur omnes omnibus lingvas ob-
vias fore, ut ex Alphabeto Chinensium
constat, in quâ lingvâ certi literarum du-
ctus certam rem sine articulatâ voce de-
notant, & haud aliter ac lingvam natu-
ralem explicant. Hoc verò cum non sit,
& tamen bene faciem accommodans me
ad mores cuiusvis regionis, loci, sermo-
nis, & personarum, quibus cum vitam
vivo: juxta illud;

Sì fueris Romæ, Romano vivito more:

Si fueris alibi; vivito sicut ibi,
*(Cujus cautionis neglectum, multas im-
por-*

portare sinistras suspiciones, usu aliquando venit) quanto rectius & consultius erit profundè doctorum verba, diligentia summa notando & imitando, in memoris mentis promptu habere. Evidem recurrit scilicet denuo cogitare quam utile ac planè necessarium sic instrumentum humanitatis sermo, indoles enim hujus penitus intellecta, non solum propter alios, sed & propter nos ipsos inventa, efficit ut inter eos qui eadē lingua utuntur, certæ rei certum vocabulum prout receptus cujusque linguae usus fert, adplicetur: unde verbis animi nostri sensa exprimere, & repræsentare tenemur alteri, qui eadem intelligendi jus possidet. Excluduntur autem hinc sensa animi a sermone discrepantia: id namque in vita humana quisque voluisse censetur, quod verba ejus præ se ferunt, etsi intrinseca mentis distinctio ab ipsis discedat.

CANON. III.

Progressus nullus sperandus & credendus est, si animus nihil deponit suæ dementiæ.

Ad ulteriorem propositi tractationem descensuro, occurrit commode *Socrati*

zis solita adhortatio ad discipulos suos,
ut se subinde ad speculum contuerentur, qvo
si essent egregia corporis forma, caverent,
ne quid ea indignum committerent: sin mi-
nus, qvod corpori deesset, id ingenii cultura,
morumq; honestate pensarent. Idem refert
elegantissimus luculentarum fabularum Fa-
bulator Phedrus, de Viro qvodam ha-
bente filium insigni pulcra facie, itidemque
filiam turpissimam; ad qvos infantes præ-
cepto monendos, ut saepe se considera-
rent, Pater sic verba fecisse, fertur: qvoci-
die speculo vos uti volo: Tu formam ne
corrumpas neq; vitiæ malis; Tu faciem ut
istam moribus vincas bonis. Qvam be-
nè rebus mortaliis consultum esset, si
unus qvisque suam indolem intentis ocu-
lis inspiceret, vitiorum maculas diligenti-
curâ corrigeret ac aboleret; qvo animo-
rum cultu, ingenerata virtutum semina
justis crescerent auctibus, naturæ vero
pravitas abolescet. Ad istum finem feli-
cius obtainendum, tempestive occurrentum
est, nè, qvæ nos infestant, in naturam abe-
scere; menti enim infixum sit, perpetuo in
eam curâ excubandū, ut humanitatis inopi-
am ditando humanitate, qvæ animum

17

moderationis præceptis componit, leges
conscriptit, qvibus corpus se teneat, &
blandiloqvo monitu acerbos mores miti-
gat, indefessam à nobis probitatem ex-
torqueamus. Quod factu non inutile,
cum humanitas & modestia indissolubili
qvodam nexo implieatæ, nullum dissidi-
um ferant, testatur Poëtarum ille æsti-
matissimus Ovidius, quem sic locutum
fuisse, accepimus

Scilicet ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros:
imò earum culturâ ut idem ait:

Pectora mollescunt, asperitasq; fugiunt.
Cunctis itaque difficultibus susque de que
habitis, pulcas à supremo secretorum
Domino concessas ingenii dotes excolere,
ipsam virtutem avidè sectari, rectam se-
qui rationem, & quod ab ea est alienum,
in diversum detorquens, ceu venenum fu-
gere, animo decenter composto curse
cordique erit. In hoc pedetentim sva-
dendo multus est Plutarchus in Commen-
tario: *Quemadmodum sentias te in vir-
tute proficere, adeò ut supervacaneum
ducam hanc rem uberiori ampliare dispu-
tatione, cum isto in loco plus satis sic prius*

disputata: qvibusnam scilicet rationibus
tueberis perceptionem tuam te ad virtu-
tem promovere, si progressus laxamen-
tum insipientiæ efficiunt nullum, sed pa-
ri libramento obducta permanet impro-
bitas, soluta in omnia. Cum igitur nulla
possessio honestior & firmior sit virtute;
qvippe melior divitiis, & utilior nobili-
tate, aliis impossibilia possibilia constitu-
ens; erit unica virtus obrussa studiorum.
Unde seqvitur quod animo bene virtuti-
bus imbuto, ex insomniis etiam capi pos-
sit judicium, quantum in studiis & vir-
tute quis profecerit; cum nimirum affi-
duus in studiis, exercitis animi consue-
ta etiam dormiens sibi saepius videtur
tractare; id enim existimamus sine habitu
aliquatenus firmato fieri non posse: inter-
im tamen non refragamur quin com-
muniter rectè dici possit: *valete falsa in-
sonsa eratis vos nibil.* His sanæ rati-
onis dictamen forte adplicaret à jacturâ
veri neutquam natum ænigma: *progres-
sio non mutrum ab exerema insipientia
diffat,* hoc est, quatenus rudes nascimur.
In eo autem progressus continetur, ut
intelligat quis in discendo sibi detracatio-
nem

nem aliquam ignorantis fieri, & non
in eadem se hærente inscientia: quod &
incrementum sensim quædam detrahatur,
quædam iterum adjiciat, modico addendo
modicum, atque frequentius illud. Tum
ad facta traducenda est censura, ac do-
ctrina non sinenda ut abeat, sed maneat,
jucundè enim vivere & hilariter non à
foris est; sed rebus ipsis in quibus homo
versatur, lætitiam & oblectamentum ex
moribus suis quasi fonte addet. Hujus
indictum primum est laudatorum æmu-
latio & promptitudo ad faciendum ea, quæ
suspicimus, ac quæ virtus dantur, nolle
debet sustinere facere. Haud leve fuerit id pro-
gressionis insigne, eleganter faciens ad
virtutis accessionem, si ii qui ad virtutem
& ad honestum contendunt, tempore &
rebus utuntur, adjungentes sibi assiduum
& vehementē doctrinæ meditationem; qui p-
pe usque adeò attentio atque interna medi-
atio sensum acuit, capacemque reddit
undeque atque eorum, quæ referunt ad vir-
tutem. Efficitur hoc magis si qui rati-
onem sic per rerum actus habent cum vir-
tute, eamque tractant, tacite alto animo
apud semetiposos sunt, diligentes, comment-

cantes, & speculantes, ad doctrinam negotiis miscendam, & si cum periculo exercendum, ut quasi documentum sibi dent dogmatum. Debent itaque honesti cupidi sapientiae studiosi in libris dum voluntur, circumspicere & observare se, ecquid dictum eleganter ad limandos mores, aut ad allevandas animi pugnas & perturbationes se præterierit. Dixit olim Diogenes; qui salutem desidereret, ei quaerendum esse vel sedulum amicum, vel flagrantem inimicum, quod increpatione vel curatione, animi vitia exuat; si jam intiores animi foeditates contingi, & neminem ea attingere permittis, dum veritate arguare; parum profectus imo nihil sortitus fueris. Sed qui proficere reveraver, conferat potius seipsum operibus & factis viri præstantis, (quod modò inculbitur) simul & torqueat se claudicatio-
nis suæ conscientia, simul spe & de-
siderio gaudeat, plenusque sit ardo-
ris non ferientis; hic is est quis valeat
juxta Simonidem. Sed juxta Platonem,
non solum beatum ipsum sapientem,
beatum eum qui audit dicta, quæ ex o-
rci manant sapientis, numeremus; ve-
rum

sum etiam gestum, incessum, obtutum eius
 admireremur & amplectamur: ac etsi
 fortuna reflarit, accingemus tamen nos,
 ut viros bonos & superiores ob oculos
 ponamus & cogitemus quid fecisset hoc
 loco ille, quid dixisset iste, quem se hic
 monstrasset: ita velut ad specula excelen-
 tes nos, ignaviorem nostræ vitæ modum
 repræhendentes, conformemus nos cum
 illis, & conglutinando nos ipsis, promti-
 simus; Sapiens enim est, qui discit a
 quovis homine, & tunc demum admitten-
 dum & censendum verè nos promovere.
 Enim vero hujusmodi possessorum nota est,
 ut alio modo se componant, postquam
 iis bona infunduntur vera, & colligere
 occipiunt ex doctrinâ fructum; remissior
 sit fastus, tumorque mollior: desistunt
 nauci caussâ inflati, supercilium depo-
 nunt, meditationem vertunt ad animum,
 stimuloq; & felle in semetipso potissimum
 utuntur; cum aliis vero agunt mitius;
 tum compositos, probatos, mitesq; ve imò
 savissimos & modestissimos mores expri-
 munt, quibus prædicti & instructi mora-
 toribus omnibus, nec non erudito orbi
 placebunt: Hæc capropter eveniunt o-

mnia, profectum quia verum gustavere.
 Fatendum utiq; nunquam qvicquam con-
 venientius esse huic paſſui, qvam illud
 Poëtæ eminentissimi & festivissimi lingvæ
 atq; elegantiæ latinæ principis Acc: Plau-
 ti in Amphitt: *virtus omnia in ſe habet,*
& omnia bona ei adſunt, penes quem eſt
virtus. Econtrario autem is qui nullam
 adhibet diligentiam in morum correctio-
 ne, incomptus habetur, deridendus præ-
 betur, & foſdillimis convitiis mactatur;
 cum tamen annuente Seneca in Agame-
 mnone, *ad bonos mores nunquam ſera ſit*
via; ſed quem pænitet peccaffe, penè eſt in-
nocens. Interim ex his jam eſt consequens,
 qvo nihil manifestius:

*Qui proſicit in literis & deficit in mori-
 bus, plus deficit quam proſicit.*

CANON IV.

*Qui cum malis ingeniis & ami-
 citiis per errorem compoſi-
 tus eſt, & non vincit ſed ce-
 dit vel ſe non abſtrahit, fru-
 stra*

stra se in studiis humanitatis exercet.

Amicitia est, quā pauci concorditer vivunt, non tamen gregatim, more graeulorum; nam cum benevolentia & beneficentia virtutes sint, qvibus habet natura rarius nihil, inde valde diligere & diligi non; cadit in multos; ratio est, quia haud secus ac amnes, qvi in multos sunt divisi & dissesti rivos, langvidam & cenuem undam trahunt; ita amor qvi est animo innatus vehemens, in multos disperitus flacessit. Qvandoquidem autem iusta amicitia tria potissimum requirit, virtutem ut honestum, consuetudinem ut jucundum, atque usum ut necessarium; admittere decet cum iudicio amicos, oblectari eorum præsentia, atq; cum necesse sit, iis uti; quæ multitudini amicorum omnia repugnant. Amicorum quidem omnia sunt communia, non tamen ratione possessionis, sed usurpationis, & quatenus concedit honestatis, ac virtutis ratio; ac eapropter bonorum amicitiaz sunt omni ævo immortales, malorum vero facile solvuntur. Verum est sophistæ illud Chilonis ad eum,

qui

qui nullum habere se jactavit inimicum;
apparet te inquit, nè amicum quidem
habere; comitantur enim illicò adhærent-
que amicitiis similitates: neque fieri pot-
est amicis injuria, quin ejus infamia &
invidia ad te pertineat, siquidem inimici
extemplo suspectant & oderunt amicum.
Zeuxis incusantibus eum nonnullis, qvod
imagines lente pingere: fateor inquit, lon-
go tempore pingere me; nempe ad ma-
gnam pingere estimationem: perinde ami-
titam & consuetudinem debes servare ubi
eam longo ponderatam spacio acceperis;
Theognidis enim salutare est monitum:
Πρῆξιν μηδὲ φίλοισιν ὅλως ἀνακοίνεται
πᾶσιν

Παῦροι τοι πόλλων πέσου ἔχεται νόον.

Et iterum:

Πόλλοι τοι πάσοις καὶ Κρότος ἐστιν ἐπεῖροι.

Subjicit nobis *Pythagoras*, ne multis
injiciamus dexteram, id est, nè multos fa-
ciamus amicos, neque promiscuam aut
vulgarem amplectamur amicitiam, nec
eam, quæ in diversum multis cum ani-
mi perturbationibus concedat. *Chremes*
de se conjecturam faciens, cuius menti-
onem in Act. 3. Scen: 3. Heautontimor-
facit

facit Comicorum Excellentissimus Terentius, nemo, ait, meorum est hodiè, apud quem expromere omnia mea occulta audiam: apud aliūm prohibet dignitas; apud aliūm facti pudet, ne ineptus, aut protervus videar. Ita par esse credito, ex mille amicūm verum feligere amicūm, qui tecum salis modium commederit, & cum quo tibi magnam usque à pueris familiaritatēm semper firmām fuisse, esse & forte senseris. Quapropter si amicūm quis experiri velit, eum insolens sit & difficilis inventu firmus amicus, vacet oportet ad legendū sequentem Isocratis ad Demonicū orationē adhortatoriam: Μηδένα φίλον ποιεῖ, περὶ αὐτὸν ἔχετάσθι, πῶς κέχονται τοῖς αὐτοτέροις φίλοις; ἐλπόζε γὰρ αὐτὸν καὶ τῷ σὲ γενέσθι τοιώτῳ, οὗσος καὶ τῷ σὲ σκένεντος γέγονε. Βραχέως μὴ φίλος γίνε, γενόμανος δὲ περῶ Διαμήτεν; θυμίως γὰρ ἀιχρέον μηδένα φίλον ἔχειν, καὶ πολλὰς ἑταῖρας μεταλλάσσειν. Τύπο δὲ ποιήσεις: τῷ τῶν ῥήτων ὡς ἀρρήτων εἰνακίνης, μὴ τυχῶν μετὸ γάρ, γέδειν βλαβῆσαι; τυχῶν δὲ, μᾶκλον τὸν τρόπον αὐτῷ ἀπιστόν. Ut autem multi, magis delectantur cibis

jucundissimis, ita pariter multos magis appropinquare amicis delinquentibus, quam erigentibus, liquidò liquet: multi nunc amici dicti, si semel cum aliquo compotaverint, vel pila aleave iuserint, vel sint uno diversorio usi, ex diversorio, palæstra & foro, conquirunt amicitias; hinc conflatur agmen & turba freqvens, quā cum versari non est existimare preclive, quia diversum certè multivaga amicitia facit. Quantam ad nequitiam mortales patetaciunt fenestram dum animo planè omisso, omne sumunt tempus ad fallendum otium, per dentes bonitate mixtas irreparabiles horas, seu sol seu imber sit; unde fures temporis haud injuriā dici merentur? STUDIOSISSIMÈ ergo caveatur & videatur, ne cum maleficiis ullius rei usum boni confocient, consulendo Proverb. I. v. 10. Si pellicere volens te peccatores, nè accruciesceret: & Ecclesiastic: qui in eodem horrator est, dicens cap: 13. v. 1. qui aterratae picem, inquinabitur ea. Hominis insuper sapientiā præstabilis, Lacedæmonii Ciblonis paulo ante nominati, unius ex sacro Sapientium numero, super hanc

re verba, si attendere quis velit, huc adscriberatur: *Hoc, inquit, finis ames tanquam forte fortuna osuris: hae itidem tenus oderis, tanquam fortasse post amaturus.* A quo non alienus est sophocles in Ajace:

· · · · · · · · · · · ·

Ἐστι τε τὸν Φίλον
Τεσσερής ὑπεργῶν ἀΦελεῖν Βαλῆσσαμισ,
Ως ἀιὲν τὸ μῆνισκα. Τοις πλλοῖσι τὸν
Βροῦν, ἀπισθέ εἰδεὶς ἵταιρός λιμην.

Cum aliud quoddam monitum est utile atque prudens, cum id maximè exploratæ utilitatis est. Exemplis ut supersedeam eos commerando, qui quod hoc præprimis observassent, commendantur, sufficiat omnibus obvius egregius Juvenis ingenio Terentianus Pamphilus, vitam sapienter adeò instituens, ut liceat eum perverbis cum ingeniis confictari contigit, spectatum tamen & magnum satis continentia exemplum exinde patefecit, quod non commovebatur ejus animus. Andr. Act. 1. Scen: 1. Quemunque itaque bonis disciplinis ornatum non fugiat, decens esse, consilia consequi consimilia: hoc etiam scitum est, ex aliis periculum facere, sibi quod ex usu sit, scilicet

*Felix quem faciunt aliena pericula eas.
& - - - felix quicunq^z dolore (cum
Alterius discit, posse carere suo.*

*Meminerit ergo quivis doctis, ingenuis
& humanioribus literis iniciatus Poëta
Mantuanus:*

*Fortior est qui se, quam qui fortissima
vincit
Menia: nee virtus altius ire potest.*

*Cum jam vero verius sit, quod ex mul-
tis in amicitiam appetitis, artes etiam
mechanicæ brevi tempore damnum attra-
here queant; quanto magis liberales &
humanitatis studia, quæ mentis opus re-
quirunt, inde remoram sentiant. sancti
Perditur in pundo quod non reparatu-
in anno.*

CANON. V.

*Frustra sperat se proficere, qui
credit se iam profecisse.*

*S*e ipsum noscere, quanta sit Sapientia,
quibus exprimam verbis omnimode
destituor; quam autem suspicione sua er-
rat, qui rapit ad se, quod erit proprium
literatorum, sibique ipsi persuadet mirè
se

se in literis esse versatum, & in Sapientia vertice versari; cum tamen incognita pro cognitis habeat, & his temere assentatur; suum ille nescit infortunium; quo miliocrem neminem, nec vitium cuiquam majus hoc obvenire posse, certum est. Unde bene dixerit incertus Comicus, *ὅτι οὐδεὶς τέλος τηρεῖται, εἰδὼν τὸν τηροῦντα θάνατον.* Quād res venusta est homo, sed qui verē est homo! Sicut contrā nihil homine savius, ubi semel ab humanitate descivit, sine qua homo nē nomen quidem recte tueri possit; conservanda igitur est humanitas, si homines recte dici velimus.

Singuli qui trahimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem in qua excellere pulcrum putamus; labi autem, errare, nescire & decipi indecorum ducimus; in eâ enim colendâ, sita est honestas omnis, & in negligendo turpitudo; adhibemus ad considerandas res, & perniciem effugendam cum tempus rum diligentiam. Quemadmodum Horatius ait;

Nemo adeo ferus est qui non mitescere possit,

Si modo cultura patientem comodet aurem.

Quamobrem nē uno quidem excepto;

profidentes liberos se esse Musarum Satellites omnes attingit, illud Ciceronis, ut scilicet discant quamdiu volunt; tam diu autem velle debeant, quoad se, quantum proficiant, non poenitebit: nempe quamdiu nos ignorare deprehendimus, id est, omni aetate discendum est, nisi fortasse turpius aliquando est discere quam nescire. Dixisse fuit Julianus: *ei si alterum pedem in sepulcro haberem, adhuc addiscere quedam vellam;* eatenus, quod esset pulchrum homini scire. Eodem quoque animo praeditum in aetate etiam D. Augustinum accepimus, cum ipse non uno loco confiteatur, se propè capularem optasse ex adolescentibus utilia discere, unus inquiens, *ille mihi finis, non ut major, sed ut melior siam,* *Tal si per me.* Contra nunc audiuntur a multis haec voces: Jam natu grandior sum, serum est discere: imò dico aperte, quod serum non sit: hoc turpius est, nescire, quæ cognitu digna sunt, quod adultus es. Verum enim vero in omni vita preciosissimum est intelligere se nescire quod nesciat, semperque cupere, quod ignoret ad discere. Omnes omnino merito huic sententia credunt,

Artibus ingenuis quæstra est gloria mulierum;
Recte enim vicit sim Ovidius :
Sed fama invigilare juvat, quis nosset Ho-
merum

Ilias aeternum si latuisset opus :
Nostro autem seculo mirum videtur, pri-
oris temporibus doctrinas & artes magis
floruisse : at quid mirum? error inventus
facilis est, languet jam optimarum artium
amor, ut ipsæ res optimæ, & quidlibet in
pretio magis est, quam quod pretio nullo
satis aestimetur. Qvod si tantâ conten-
tione animi, bonarum literarum studia
prosequeretur nunc fracta & voluptatum
deliciis emollita juventus ; quantâ in or-
nando corpore versatur, DEUS bone !
quanta doctorum virorum copia orbem
terrarum, velut inundaret ? jam autem
multi inveniuntur quidem, qui docti, qui
eruditi videri & perhiberi velint ; sed qui
ex vero sint reperias

... ... *vix totidem quot*
Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.
Hinc Eruditio ipsa patheticam valde que-
relam interponit :

*Negligor à multis, curvane mea semina
pauci;*

*Quæ tolle & nullum vives in orbe decus.
Recte judicatum, & hoc judice vicius.
Accinit eidem Juvenal. Sat. 7. ab iisque au-
teum seculum; adesse verò ferream no-
strā ætatem, quā non tempora tantum, sed
etiam judicia hominum iniqua literis esse
cœperint, utinam fallar! sed
*Huc male nunc artes miseras hæc secula
eradant!**

Spes nulla ulterior.

Prodit autem idiota affirmans, hanc æta-
tem non unum, duos aut septem, sed in
singulis urbibus ceu pecudum greges nu-
merare sapientes; nec mirum sanè, multos
esse qui tam facilè fiant. Afferitur ergo
reciproce: stolidis adeò, inertibus, tantæq;
nequitia & extremi judicii hominibus, qui
nec ipsis sibi consulere, nec alteri parere
sciunt, animam saltim datam esse pro sale
ut suibus. Atqui proverbium fere habet,
in non sapiendo esse vitam jucundissimam?
Ironicum id est à furibundo Ajace profe-
ctum & à contrario intelligitur, summam
infelicitatem esse, despere; quid enim a-
liud nos discriminat à brutis animalibus
nisi

nisi Ratio, quæ si officium non facit, & rudis
est, non potest non miserrima esse tota vita.
Itaq; Solem ē mundo tollit, qui vitam huma-
nam sapientiæ duciū carere posse existimat;
nos amplectiamur veritatem, & DEO gra-
tias agamus pro ea luce, & falsam pro-
fectus præsumptionem constanter rejicia-
mus. *Menedemus* remedium suggestens
contra opinionem quam Græci dixerent
τέρπενού νόσον, studiosorum nempe φιλαυ-
tiav Εὐδόξου Φίαν inanem, Atheniensi-
bus studiofis dicere solebat: plerosque
eorum sapientes sibi videri primum, dein-
de philosophos, tum oratores, tandem
idiotas, & sic reprimere volebat eoru arro-
gantiam. *Socrates* existimabat, se nihil
scire, præter hoc unum, quod nihil sciret;
reliquos verò ne hoc quidem scire. Istam
Socratis modestiam vicit *Anaxarchus*, qui
prædicabat, se ne id quidem scire, quod ni-
hil sciret. Sic optimus & gravissimus quisq;
confitetur se multa ignorare & multa sibi
etia atq; etiā esse discenda. Idecirco, quotquot
ad verā & solidam eruditionem aspirant, pri-
mū cum *Socrate* discant agnoscere suam āvo-
rū καὶ ἀγνοιαν: & etiamnum muli ad eru-
di-

eruditionem pervenirent, nisi se iam per-
venisse, animum inducerent. *Aristoteles*
adolescentulum magnificè de se sentien-
tem, quasi solus esset παντεπιστήμων, con-
spicatus, sed nullā tamen scientia prædi-
tum: Adolescentule inquit, utinam talis
essem, qualis ipse tibi videris; qualis
autem revera es, tales sicut hostes mei.
Crebrò & evenit id, qvod Philosophus
quidam duos habens discipulos, alterum
quidem laboriosum, sed hebetis ingenii,
alterum ingeniosum, sed ignavum: ambo
dicit, p̄ reatis, quoniam tu cum velis, nos
pores; tu verò cum possis non vis. Hoc
pacto cum suum cuique pulcrum, & non
omnis sit, qui videtur, eum oportet, præ-
cipit *Plato* Φιλομαθῆ, Φιλήκον καὶ Σητη-
τικὸς ἔρας, hoc est, cupidum discendi,
audiendi, interrogandi & audita inqui-
rendi & cogitandi; quippe.

Qui rogarē reginet, repetitque doceatque
sodales,

In studiis laudem præripit ille suis;
Namque viri docti est, scrutari occulta,
inventa communicare, nova elaborare,
elaborata denique proferre. Non hic o-

pus est ulterius hæcere in bivio, vera sen-
tientia potior; ut discatur invitat inenarra-
bilis veritatis savitas, rari licet sint qui
scire volunt, ut ædificentur, quod pru-
dentia est non vulgaris. Unus eruditio-
rum dies plus effert momenti, quam im-
peritorum longissima ætas; quia literarum
studia, illorum studio deditis solatia sunt
dulcissima: imo mundanorum qualium-
eunque non potis est anima hominis ju-
quadiorem unquam offendere scopum,
quam sapienti vitâ radicatum; incita-
mentem ipsa artium dulcedo, unde mi-
rabilis & insatiabilis planè studendi cu-
piditas, solido Sapientiae hausta fonte &
Apollinis lecta lauru. Sapientia, Prop.
3. v. 15. preciosior est cunctis opibus, &
omnia quaæ desiderantur, non valent eà
comparari; longitudo dierum in dextera e-
jus, & in sinistra divitiae & gloria; viæ
illius pulcræ, & semitæ ejus pacificæ; li-
gnum vitæ est his qui apprehenderint eam,
& qui tenuerit eam, beatus est. Sic in
elogio Sapientiae dicitur Job. 28. nescit
homo primum ejus, nec inpenititur in terra
viventium. Hujus itaque devorandæ dul-
cedinis amator & affectator acerrimus

postquam tēpērit, & cæteras cūdias emiserit divitias, salva enunciare veritatem potest; se omnia habete, neque quicquam habere: sed quicquid eveniat, sua secum omnia semper portate. Sunt nempe cuique ars pro viatico est, & divitiae nullæ certiores, quam quæ navi fractâ simul enatere possunt, & animo possidentur, per quas nobilis thesaurus secretis penetralibus nascitur; unde rectissimè quisquis fuit, qui dicebat, Θέλω φρεσὸν σαλαγμὸν, ἢ τύχης πίστον: id est præ dolio fortunæ seu opum, malo doctrinæ & prudentiæ guttam,

Res vales, ars præstat: si res perit, ars mibi restat:

Ars manet, ars durat: fortuna recedere curat.

Plus probo thesaurum doli, quam divitiam aurum.

Et quid prodest dolio habere divitias, cum sapientiam emere non possit? *Prov. 17.v.10.* Fuisus ut innescant quæ relata sunt; sic comparata est humanitatis dulcedo; ut animum cupidi literarum incitando, nunquam desistat; verum indulgendo cum la-

lactet, ducens commode ex una in alteram subtilitatem, quæ sensum sensim ferit. Postea, dum ad majorum suavium copiam se accommodant artes, impendit & magis animus earum Culori gaudere incipit, donec maximas opimitates dulcedine effertissimas SUO pariant. ibitum quasi suspenditur animus, & istis aureis involvitur ramis, ut inde abstrahi nequeat propter vehementissimum studiorum ardorem, quo occupatus est. Porro autem facilem, tractabilem, acutum, earum rerum affinem quas fert profunda doctrina, & promptum non solum ad scitè inveniendum quicquid in universo deprehenditur, verum id etiam perdoctè judicandum, reddit humanissima humanitas. Demum dum diligentissimus studiosus totum Musarum corpus pervaserat, artisque suæ & industrie præclara ediderat specimina, consequitur insuper immortalitatem nominis; quam maxime operi sibi Priscos æquum duxisse, cui invigilandum esset, accipimus; quamobrem eorum etiam dictorum, factorum & scriptorum omnium, nihil obvenit mente sine summâ admiratione. Tum & fama,

per orbem universum, eorum diffuderat
nominis gloriam, ut haud secus ac docu-
mentum virtutis, imo antiquitatis & pru-
dentiae, posteris existare possint. Quid
adecò *humanitaris* studiis honestius,
aut utilius? sibi addictissimum qui do-
ctus evadat, efficiunt: nec dictu facile,
quanti omnes doctum & pendunt,
& quam laudibus eumulant. Quidve ne-
cessarium magis, quam studiis semper
vacare? aperitur indies, quā ratione apud
infimā etiam fortis homines, ut reliquos
raceam, ruditis in summa est infamia:
escitantia inscitiaz comes, miserè mi-
serum tramite devio abducit & occæcat,
ne animum ad cogitandum instituere que-
at, unde tanto amplius rerum omnium
ineptius & imperitus fit, quanto magis

*Quem non usus habet rubigine leditur
enfis,*

Mens exereitis cassa labore perie.

At quo propius ad flammarum accedis, eo
plus calescet; vigorem enim animi & cor-
poris simul accendit, faciendo eum ala-
criorem & apriorem ad quascunque lu-

eubrationes; sic & eruditionis elegantia, menti aperit occulta, quæ multorum capita tollerant adeò, ut nè quidquam de illis fari aut statuere potuerint. Utique jucundius denique nihil: juvenilem laborem magnum scenus excipit, cum jucundo crescentium annorum otio. Ingenii & doctrinæ Princeps Plato affirmans testatur saneam esse Sapientiæ pulchritudinem, ut si corporis oculis cerneretur, admirabiles sui amores concitareb^{et}.

O jubat aureum, & longè splendidius vesperugine! quis decus tuum effari posserit pro dignitate? O artium liberalium dulcedo pretiosissima, & efficacissima! quā ad excitandā vitam suavem, bene moratam & doctrinā mixtam nihil instructius! nihil enim adeò est durum, quod non aliquo modo doctrinā molliri & corrigi quit.

*Quicquid sit pulchrum, quid turpe, quid
utile, quid non,*

Plenius & melius doctrinā nil reperitur.

Insignis admodum rei, insigne quidem hoc testimonium; sed propter maiores etiam causas humanitatem colimus; scilicet propter gloriam DEI, & salutarem

ali-

aliorum gubernationem. Ad hoc con-
ditos nos esse constat, editosque à DEO
in hanc lucem, ut nostris studiis DEO
& Proximo inserviamus donec post hanc
vitam in DEI societatem recipiamur, in
quā ab omnibus æternus Pater Do-
mini nostri JESU CHRISTI
verè agnoscat, in-
vocetur.

**SIT LAUS CONTINUE TIBI MI DUL-
CISSIME JESU!**

Viro Juveni

In Humanissimis Disciplinis versatissimo
fraterno amore dilecto

DN. SAMUELI KIELLINO,
Dum Meletemata sua concinna de stu-
diis humanitatis, publica dissertatione
masculè detenderet.

Σύγχαρη.

Humanis operam studiis quam Tu stu-
diose
Navasti, probat hæc publica opella tua:
Quà Catbedram Frater, quò mī non charior
alter,

Dissertator adi⁹ ausibus ingenuis.

Omnibus humanis eris hinc, humanior Ipse,
Dilectus, Tibi erunt omnia vota rata.
Teque Tuosque Deus conatus opto secundet,
Continuerque precor commoda cuncta Tibi!

Festina manu occupatissi-
mus L. Mg; vovit

CONRAD QUENSEL.

Ad Pergamum Dn. RESPONDENTEM

Amicorum honorandum.

Urphaletis donatur Eqvus, frenoq; cricantu;

Cui gravis in stadio deproperandus agon.

Sic labor assidue magno exsplendescet honore,

Splendor & Aoniis artibus est nitidus,

Has KIELLINE colis perdocte industria & arte

In quibus est alti gloria sparsa DEL.

Quo iubatum gratior, video sum esse precandum

Longas ut in vita sis & honore gravis

Sic amicitiam, qua inter B. nostros

Parentes edicimata fuit,

renovare voluit

LAURENT. SACKLINIUS.

V. D. M.

Morum Elegantiâ & literarum decore

Politissime Dn. KIELLINE

Popularis & familiaris à puerò integerrime,

Qui teneris annis illustria signa dedisti,

Adis quod fieret mens tua cubia capax.

Indicio clares docto monstrante futuros:

Quos studii fructus carpis, honoris opes.

Deo DEUS, ex voto cedant Tibi cuncta secunda,

Ne Te sudoris pænituisse queat.

ex officio amicitiae

JACOB. J. RUSCH.

卷 卷 卷